

Eläinlääkäri Olli Ojalan haastattelu

Haastattelijana professori emeritus Hannu Korkeala vuonna 2019

Elintarvikehygienian opetuksen aloittamisesta silloisessa eläinlääketieteellisessä korkeakoulussa on kulunut 60 vuotta. Opetuksen ja laitoksen käynnistämisessä oli vahvasti mukana eläinlääkäri Olli Ojala. Hannu Korkeala kävi haastattelemassa vielä hyvin aktiivisesti toimivaa Olli Ojalaa, joka on tehnyt merkittävän uran eläinlääketieteen opetuksessa, elintarvikevalvonnassa ja ympäristönsuojelussa.

HK: Ajattelin lähteä liikkeelle historiallisesti ja matrikelista huomasin, että olet ollut opiskeluaikana myös EKY:n puheenjohtaja 1950-luvulla. Minkälaisista opiskelijaelämästä oli siihen aikaan ja mitä hallitus silloin teki?

Ojala: EKY ei silloin vallan paljon ehtinyt tehdä. Järjestettiin ameebajaiset, vietettiin vappua ja vietiin kauralyhde ”Äidinrakkaus”-patsaalle. Olin vuosikurssia 10, ja nuo traditiot oli kehitetty jo ennen meitä. Ylioppilaskunnalla ei ollut silloin mitään paikkaa, jossa olisi ollut helppo kokoontua. Silloin kun piti jostakin päättää, kokoontumispaikkana oli valtion eläinlääketieteen laitoksen (VEL) ns. luusali, joka oli VEL:n päärakennuksen ensimmäisen kerroksen Hämeentien puoleisessa päädyssä. Laulaminen oli silloin tärkeä osa opiskelijaelämää. Toimin laulunjohtajana sekä EKY:ssä että myös Satakuntalaisessa Osakunnassa, missä olin ulkojäsenenä. SatOssa oli laulatettavia ja laulamista enemmän kuin EKY:ssä, jonka puheenjohtajaksi minut valittiin viimeiseksi Helsingin vuodeksi, vaikka minut ja Martti Vasa oli vuotta aikaisemmin erotettu EKY:stä puoleksi vuodeksi. Olimme nimittäin toimineet lääketieteellisten (lääketiede, hammaslääketiede, eläinlääketiede) opintojen sisäänpääsykarsintojen valmennuskursien opettajina. Tällaisia kursseja etenkin Lääketieteenkandidaattiseura paheksui suuresti, koska niitä pidettiin bisnestoimintana. Sitähän ne epäilemättä myös olivat,

vaikka saattoi siellä joku jotakin oppiakin.

Koska olimme vain kolme vuotta Suomessa, vaihtuvuus oli nopeata ja tämä häiritsi toimintaa. Tukholmassa ja Oslossa oleviin opiskelijoihin ei ollut sanottavasti yhteyttä. Pohjoismaista yhteistyötä oli urheilukilpailuiden merkeissä. Olin kerran Oslossa tarkkailijana Esko Silvennoisen ja Seppo Kesäläisen mukana, sillä meillä ei ollut joukkuetta.

HK: Jatkoitko opintoja Tukholmassa vai Oslossa?

Ojala: Opintoja jatkoin Tukholmassa, missä elintarvikehygienian professorina oli norjalainen Kaare Lilleengen. Hän ei ollut erityisen näkyvä eikä säteilevä persoona. Hän ei ollut huono opettaja, mutta ei innostanut alalle silla lailla kuin Steinar Hauge Oslossa. Hauge oli mm. Turkkia Elonheimon ja Toimi Hämmäisen opettaja; nämä kaksihan kuuluivat pitkän aikaa keskeisiin elintarvikehygienikkoihimme. Hämmäinen toimi elintarvikehygienian laitoksessa yliassistenttina ennen minua ja myöhemmin Lappeenrannassa ja Helsingissä elintarvikehygienikkona. Elonheimo toimi Lahdessa. Hauge oli Suomessa melkein legendaarinen, koska hän oli opettajana sangen innostava ja oli ollut pääopettajana Suomen hygieenikkoeläinlääkäreille 1950-luvulla järjestetyssä elintarvikehygienian täydennyskoulutuksessa. Hänet kutsuttiin myös Suomen Eläinlääkäriliiton kunniajäseneksi. Tutustuin myös aika

aikaisin Aage Jepseniin, joka toimi elintarvikehygienian professorina Tanskassa. Mehän käytimme hänen kirjoittamaansa oppikirjaa opetuksessa. Jepsen oli kansainvälisesti hyvin arvostettu, kun taas Hauge ei käsittäkseni ollut kovinkaan tunnettu kansainvälisesti.

HK: Mikä oli syynä, että lähdit assistentiksi elintarvikehygienian laitokselle?

Ojala: En oikein tiedä, mistä se alun perin johtui. Naapurikorttelissamme asui Rauman kaupungineläinlääkäri, mutta en minä häntä tuntenut. En edes tiennyt, minkä näköinen hän oli. Menin soittaväen jälkeen kesällä 1954 tapaamaan häntä kaupungin teurastamolle, missä sijaitti myös maidontarkastamo. Silloin ei vielä ollut käytössä nimeä *elintarvikelaboratorio*. Asevelvollisuusajana, ollessani RUK:ssa ns. apukouluttajana, ”sant-sarina”, sain päähäni, että voisin pyrkiä opiskelemaan eläinlääkäriksi. Enhän minä pikkukaupunkilaisena tajunnut, kun olin kiinnostunut biologiasta, että onhan biologille muitakin töitä kuin oppikoulun opettajan. Siteerasin mielelläni latinankielistä *sanontaa* ”*Quem Jupiter odit, paedagogem faecit*” eli ”jota Jupiter vihaa, siitä hän tekee opettajan”. Opettajaksi en halunnut mutta opettaja minusta tuli, kenties loppuikäsenikin. Meillä päin ei juuri tiedetty biologille muuta tehtävää. Olihan niitä lintumiehiä, siihen aikaan ja vielä paljon myöhemminkin - nimenomaan miehiä -

mutta eihän se ole ammatti eikä välttämättä vaadi akateemisia opintoja. Tiesin jo silloin, etten ollut niinkään kiinnostunut parantamisesta enkä halunnut ihmisten kanssa ruveta väittelemään, kuten ihmisten lääkäri joutuu. Myöhemmin olen ollut melko paljon tekemisissä terveystieteiden kanssa ja se kiinnostaa minua vieläkin. Siinä kyllä huomaa, kuinka luotuneita ja yksipiippuisia käsityksiä ihmisillä voi olla sekä terveydestä että terveystieteistä.

Eläinlääkärinä olen huomannut, että eläimet kyllä ovat potilaina ja muutenkin mielenkiintoisia ja mukavia. Eläinten omistajista, varsinkin koiranomistajista, osa on hankalia. Hevosen omistajakin voi olla vaikea tapaus, varsinkin jos hevonen on kovasti rahanarvoinen. Tuotantoeläinten omistajilla on elinkeinonsa ja he olivat ainakin ennen vanhaan minun sinänsä vähäisen kokemukseni perusteella reaalia maailmasta. Mutta 50 vuotta sitten eläinlääkäreitä oli liian vähän ja eläimen omistaja oli yleensä kiitollinen siitä, että sentään joku oli käytettävissä, kun eläimelle tarvittiin apua.

Olin valmistuessani sitä mieltä, että toimialani on elintarvikehygieniä. Oli kuitenkin käydä toisin. Laillistamiskurssin jälkeen tammi- tai helmikuussa 1960 suunnittelin, kuten useimmat muutkin, asettua kotiseudulleni praktikoivaksi eläinlääkäriksi. Olin ihan kiinnostunut sellaisesta. Silloin moni vastavalmistuneista asettui jonnekin, missä oli enemmän tai vähemmän tyhjää, ja ennen pitkää paikkakunnalle perustettiin kunnaneläinlääkärin virka. Olin pari kesää ollut kaupungineläinlääkäri Viljo Paattisen kesälomasijaisena Raumalla, jossa kaupungineläinlääkäri ei tehnyt praktiikkaa. Minä hoidin sitten sitä vähäistä praktiikkaa, mitä siellä oli. Ei juuri kukaan osannut kaupungista eläinlääkäreitä kysyä, kun praktiikka oli Laitilan piirieläinlääkärin varassa. Tämä, Kaarlo Korpela, ei sietänyt muita praktiikkaa harjoittavia eläinlääkäreitä piirinsä alueella. Lisäksi häntä pelättiin, todennäköisesti hänen käytöksensä takia. Korpela oli silloin myös Eläinlääkäriliiton puheenjohtaja.

HK: Siellähän oli se Isolaurin tapaus.

Ojala: Sehän oli samaa törkeyttä, jota Laitilan piirissä oli ollut jatkuvasti. Minusta oli hyvä, että se Isolaurin tapaus paljastui. Sanon saman tien, että Rainer Steniuksen aikoinaan pahasti syrjimästä Agnes Sjöbergistä on ehkä tehty vähän liiankin suuri sankari. Häntä moitittiin siitä, että hän suosi puoskareita, koska hän jakoi lääkkeitä välskärien

kautta. Mikäs muu auttoi siihen aikaan, kun ei ollut muitakaan, jotka olisivat eläinten sairauksista jotakin tietäneet.

HK: Olitko tehnyt jotakin muuta vai tulitko laitokselle suoraan valmistumisen jälkeen?

Ojala: Heti valmistumisen jälkeen joulukuussa 1959 suurehko joukko meitä vastavalmistuneita komennettiin suu- ja sorkkatauti-epidemian torjuntatyöhön. Päämajamme oli Loviisassa hotelli Skandinaviassa. Ensimmäiset 5-6 tapausta varmistettiin suu- ja sorkkataudiksi. Meillä Suomessa ei silloin ollut diagnostisia valmiuksia ja diagnoosi tehtiin Tanskassa. Karjat hävitettiin ja tauti loppui siihen. Sen jälkeen tuli sitten lievempi virustauti, todennäköisesti parainfluenssa, jonka oireet olivat samanlaisia. Periaate oli silloin, että luotettiin oireiden perusteella kliiniseen diagnoosiin, koska virologinen diagnoosi kesti niin kauan. Kun me sieltä Loviisasta tulimme uudenvuodenaattona Olkkosen Antin kanssa, olin valmistautunut siihen, että ryhdyn tekemään praktiikkaa kotipuollessani Raumalla. Eurajoella oli eläinlääkärinä Heikki Hermonen, joka oli tunnettu ja pidetty ja Eurassa puolestaan Georg Rasmus. Rauman maalaiskunnassa, Lapissa ja Pyhärannassa, missä oli paljon karjaa suurehkoilla ja pienillä tiloilla sekä kaupungissa koiria, ei ollut praktikkoeläinlääkäreitä. Myös Korpelan ote oli herpaantunut alueella, jonka hän katsoi olevan omaa piiriään, niin kuin tarttuvien eläintautien torjunnassa olikin. Rauman seudulla oli tilaa ainakin yhdelle eläinlääkärille. Silloin oli tapana, että mentiin ja osoitettiin tarve eläinlääkärille, ikään kuin luotiin se praktiikka-alue. Mutta silloin karsintakurssin tuntumissa Lars Reinius, joka juuri oli nimitetty elintarvikehygienian professoriksi, soitti minulle - tai ehkä tapasimme - ja kehotti minua hakemaan assistentiksi. Toimi Hämmäinen oli myös silloin juuri nimitetty yliassistentiksi. Ennen minua laitoksessa olivat alkuvuonna 1960 vain Reinius ja Hämmäinen.

Helmikuussa elintarvikehygienian rakennuksessa oli vielä muitten laitosten toimintoja ja väkeä. Viimeistelytyöstä osa jatkui yhä. Reiniuksella oli käytössään laboratorio, jossa oli hänen lähinnä fysiologian alan tutkimuslaitteistoaan. Fysiologia oli ollut hänen erityisalansa ja siltä alalta hän oli myös väitellyt; osittain hän teki väitöskirjansa Readingissä, Englannissa. Hän jatkoi vielä tutkimuksiaan, apulaisenaan biokemiaa

opiskeleva Teuvo Suominen – suuri lintuvalokuvaaja ja sittemmin Suomen Luonnon pitkäaikainen toimittaja.

HK: Kerrotko siitä, kun laitosta käynnistettiin.

Ojala: En muista, miten ja mistä tutkimusapulaistemme Raili Salo ja Mirja Eerikäinen rekrytoitiin. Joka tapauksessa he olivat hirmuisen päteviä henkilöitä työssään ja hyviä ihmisiä. Myöhemmin, kun Hämmäinen lähti Lappeenrannan kaupungineläinlääkäriksi, minut valittiin vapaaksi tulleeeseen virkaan yliassistentiksi. Saimme vielä toisenkin yliassistentin viran ja siihen nimitettiin Oiva Tiainen. Myös Kalevi Salminen haki tätä virkaa mutta ei ollut toiminut riittävän pitkään alalla, mitä siihen aikaan vaadittiin. Kalevi Salminen tuli minun paikalleni assistentiksi. Hän teki myös väitöskirjan.

Siihen aikaan assistentin virka oli 20 h viikossa. Minäkin olin assistentin viran lisäksi tarkastuseläinlääkärinä korkeakoulun naapurissa Karjakunnan teurastamossa. Olin aina aamulla siellä. Teurastus alkoi seitsemältä ja kävin ensin puoli seitsemän aikaan katsomassa eläimet elävinä. Ei siellä tainnut silloin vielä aikaisemmin olla sellaista tapaa, että katsotaan elävät eläimet, saati sitten kuljetusta. Karjakunta joutui haalimaan teuraita aika kaukaa. Jälki oli sen mukaista. Turha siitä olisi ollut kuljettajia rankaista. He olivat olosuhteiden uhreja, kuten matkalla kuolleet eläimetkin.

Olimme onnistuneet saamaan vuokra-asunnon Länsi-Herttoniemestä, mistä pääsi töihin parhaiten polkupyörällä, varsinkin ennen metron tuloa Helsinkiin. En aja autoa eikä minulla ole koskaan ollut edes ajokorttia.

Niin sitten pääsin alkuun. Elintarvikehygienian laitoksessa kuitenkin sattui onnettomuus, joka tosin ei suorastaan koskenut itseäni. Laitoksessa oli melko paljon kylmähuoneita. Kylmätekniikan suunnittelijana ollut vanha rakennusmestaria pidettiin suurena asiantuntijana. Jotakin oli kuitenkin mennyt pieleen, sillä yhdessä pakkahuoneessa tapahtui itsesytytys. Palokunta tuli paikalle. Tietenkin oli yö eikä laitoksen väestä ollut kukaan paikalla. Hämmäisen tutkimuksiin kuuluvat botulinusutteet tuhoutuivat, kun palomiehet omien oppiensä mukaisesti hakkasivat kylmähuoneen hyllyt alas ja kaikki niillä olleet, Hämmäisen keräämät ja valmistamat utteet. Kaikki murskattiin ja painettiin vedellä viemäriin.

Nämä utteet olivat toksiinipitoisia. Häm- mäisen työt tuhoutuivat kokonaan.

HK: Suoritettiinko joitakin varoitom- piteitä toksiinin vuoksi?

Ojala: Kyllähän sitä paljon kauhusteltiin. Arvattavasti ne hajoavat jätevedenkäsittelyssä. Ei ainakaan vielä ole mitään tapahtunut ja tulipalosta on jo yli 50 vuotta. Palolaitokses- sa asiasta varmaankin keskusteltiin. kenties isoinkin kirjaimin. Kyllä palomiehet ainakin teoriassa olivat olleet vaarassa.

HK: Voisitko kertoa opetuksesta ja sen järjestämisestä, miten lähdettiin liik- keelle?

Ojala: Pauli Lisitzin, Kouvolan kaupungin- eläinlääkäri, josta korkeakoulun toimintaa aikaisemmin ohjailleet ehkä olivat ajatelleet saavansa laitoksen johtajan, oli suunnitellut laitosta ja pohtinut, mitä siellä tarvittiin. Hän oli mm. esittänyt, että laitoksella tarvitaan lihanjalostus-, so. makkarat tehdas. Laitok- selle saatiin siten kutteri sekä kylmä- ja lämminsavustuslaitteet. Huomattakoon, että noihin aikoihin osuusteurastamojär- jestö, Tuottajain Lihakeskuskunnan (TLK) lahjoitusvaroin oltiin aloittamassa lihatek- nologian opetus ja tutkimus maatalous- ja metsätieteellisessä tiedekunnassa ja perus- tamassa asianomaista professuuria. Kyllä taustalla oli myös jonkinlainen kilpailu.

Elintarvikehygienian laitokseen löydet- tiin Elannon lihanjalostustehtaasta nuorempi makkaramestari Pauli Hill, josta nopeasti kehittyi kaikkea osaava laboratoriomestari. Hän oli myös kova retkeilijä, ulkoilumies ja mm. Helsingin Ladun puheenjohtaja.

Elintarvikehygienian opetus jouduttiin panemaan käyntiin aika nopeasti. Eläinlää- kärien sangen keskeistä asemaa elintarvik- keiden valvonnassa arvosteltiin. Suomen Kemistiliitto oli monta vuotta kääremeissänsä siitä, että FAO:n tuella järjestetyt Haugen kurssit oli tarkoitettu vain eläinlääkärihy- gieenikoille. Eläinlääkintöosasto ja Eläin- lääkäriiliitto sekä muutamat eläinlääkäri- hygieenikot olivat varsin tietoisia siitä, että ammattitaidossa oli parantamisen varaa. Kun korkeinta opetusta ja alan tutkimusta ei ollut, oli jääty jälkeen mm. muista Pohjois- maista. Siksi nimenomaan elintarvikehygie- niaa kiirehditettiin. Elintarvikehygienian rakennuksen valmistuessa klinikoita vasta rakennettiin.

Lars Reinius oli saatu Ruotsin korkea- kouluun ikään kuin harjoittelemaan; muis- tettakoon hänen jo olleen aikaisemmin

fysiologian yliassistenttina. Hän solmi no- peasti yhteydet myös Haugeen Norjassa ja Jepseniin Tanskassa. Ruotsissa hän oli silloin assistenttina, kun opiskelin siellä viimeistä vuotta. Siihen aikaan oli periaatteena, että ensin opiskellaan kaikki muut asiat ja vii- meiseksi tulee elintarvikehygienia.

Ennen ainoana tutkintona perustut- kinnon lisäksi oli elintarvikehygienikon tutkinto, joka eläinlääkintähuoltolain mu- kaan vaadittiin kaupungin- ja kauppalan- eläinlääkäriksi valittavalta. Tutkinto jär- jestettiin elintarvikehygienian laitoksessa melkein vuosittain. Monet vanhat kaupun- gin- ja kauppalan eläinlääkärit alkoivat olla eläkeikässä ja useista maalaiskunnista tuli kauppaloita tai kaupunkoja. Laitoksessa järjestettiin paljon erilaista jatkokoulutus- ta eläinlääkäreille, terveystarkastajille sekä maidontarkastamojen ja muiden kunnallis- ten elintarvikelaboratorioiden väelle. Myös vesihygienian ja säteilyhygienian jatkokou- lutusta oli meneillään. Minä tein juuri tätä hommaa paljon ja innostuin opettamisesta niin paljon, ettei minun omista tutkimuk- sistani oikeastaan tullut juuri mitään. Yritin tutkia *Aerococcus*-suvun bakteereita, mutta siihen olisi tarvittu vuosien intensiivinen työ sekä syventyminen biokemiallisiin ja geneettisiin ongelmiin. Tietoni ja taitoni ei- vät siihen riittäneet eikä myöskään innostus.

HK: Olen kuullut kollegoilta usein kom- mentteja, että kyllä meille Ojalan Oli tämänkin opetti. Olet myös kirjoit- tanut kirjan lihan ja lihavalmisteen valvonnasta.

Ojala. *Lihan ja lihavalmisteen valvonta* on ainoa kirjoittamani kirja. Lisäksi olen kirjoittanut paljon erilaista koulutusmate- riaalia. Muun muassa laadin, so. lainasin, käänsin ja kirjoitin kymmenittäin tai jopa enemmän ohjeita bakteriologisia, muita mikrobiologisia sekä myös kemiallisia ana- lyysiohjeita opetusta ja kuntien elintarvi- kelaboratorioita varten.

Opiskelin myös lihateknologiaa, lim- nologiaa ja mikrobiologiaa maatalous- ja metsätieteellisessä tiedekunnassa, mikä li- säsi tietojani ja perspektiivejäni aika taval- la. Mutta en minä siellä mitään tutkintoa suorittanut. Lihateknologia oli pääaine- nani kandidaatintutkintoa varten. Tentin myös maitotaloustiedettä professori Ant- tilalle ja mikrobiologiaa professori Unto Vartiavaaralle. Lihateknologiaan kuuluivat myös harjoittelut. Koska olin ollut teuras- tamoissa tarkastuseläinlääkärinä, minulta

ei teurastamoharjoittelua vaadittu. Lihan- jalostustehtaassa sen sijaan olin, tarkem- min sanoen Neumannin makkaratetehtaassa Kotkankadulla Alppilassa.

HK: Käytiinkö silloin keskustelua, kuinka tutkimus saadaan käyntiin?

Ojala: Ei minun mielestäni. Hämäinen teki kyllä tutkimusta, joka sitten päätyi traagisesti. Salminen teki myös tutkimusta. Ehkä jälkepäin arvioisin, että tutkimus oli vähän toisarvoisessa asemassa. Reinius antoi esimerkiksi minun tehdä, mitä itse pidin tärkeänä eikä muistaakseni juuri sa- nonut, että minun pitäisi tutkia.

Harrastin jo politiikkaakin 1960-lu- vulla, kun ajat muuttuivat, ja olen vieläkin voimieni mukaan aktiivinen sosialidemo- kraatti. Puolue muuttui, kun Rafael Paasios- ta tuli puolueen puheenjohtaja. Päästiin eroon kaikkein kovimmasta tannerilai- suudesta. Se innosti ainakin minua. Silloin oli paljon puoluetovereita, joiden kanssa vietin aikaa. Puoluesihteeri Erkki Raatikai- nen oli pannut alulle suuren ohjelmatyön ja lukuisiin työryhmiin oli saatu kootuksi yhteiskunnan parantamisesta kiinnostu- neita nuoria ihmisiä.

HK: Mainitsit, että Väinö Tannerin väis- tyminen ja Rafael Paasion valitseminen SDP:n puheenjohtajaksi herättivät in- nostusta. Millaiset suhteet sinulla oli Aili Oksaseen?

Ojala: Kyllä puheenjohtajan vaihtaminen oli meille nuoremmille sosialidemokraa- teille hyvin tervetullut. - Mitä sitten tulee Aili Oksaseen, hän ei koskaan ole osoittanut mitään erityistä kiinnostusta tai negatiivista suhtautumista minuun.

HK: Sinua taidettiin silloin pitää myös eräänlaisena paneelikeskusluhaina.

Ojala: Kyllä. Se ei varmaankaan ole väärin sanottu. Se voi kyllä johtua siitä, että minut valittiin 1971 Suomen luonnonsuojeluliiton puheenjohtajaksi ja olin tehtävässä kaksi vuotta. Pekka Nuorteva, joka oli ennen minua puheenjohtajana, ehdotti minua seuraajakseen.

HK: Timo Pekkanen, josta tuli myöhem- min laitoksen johtaja, tuli laitokselle 1968. Miten Pekkasen ensi vuodet su- juivat laitoksella?

Ojala: Timo Pekkasen tulosta en muis- ta mitään erityistä. Hänen aikansa meni suurelta osalta talon tapojen oppimiseen.

Itselleni oli siihen aikaan valkenemassa, ettei urani ehkä jatkukaan elintarvikehygienian laitoksessa. Kalevi Salminen oli jo väitellyt ja Timo Pekkanen pureutui tarkmokkaasti tutkimukseensa, jonka aiheen hän löysi nopeasti. Siten oli odotettavissa, että Reiniukselle löytyisi hänen työnsä jatkaja. Tosin nämä kaksi eivät olleet sillä tavoin ulospäin suuntautuneita kuin Reinius ja ehkä minäkin. Professorin päätehtävät ovat kuitenkin tutkimuksen johtaminen ja ohjaaminen sekä opetus.

HK: Millainen oli laitoksen suhde kenttään eli kunnan elintarvikeviranomaisiin, ministeriöön ja VEL:iin? Oliko yhteistyö tiivistä.

Ojala: Kyllä oli. Elintarvikelainsäädännön ja erityisesti silloisen maatalousministeriön alaisen lainsäädännön kehittämisessä Reinius oli koko ajan mukana; ehkä minäkin olin hänen lisäksi. Totta kai Hämmäinենkin oli mukana, mutta minä olin selaisesta kiinnostuneempi.

Reinius oli sitkeä ja taitava rakentamaan yhteysverkkoa. Meillä oli yhteydet VTT:n elintarviketeollisuuslaboratorioon ja sen johtajaan Olavi Nikkilään sekä hänen seuraajaansa Yrjö Mälkkiin. Myös lihateknologian professoriin Fritz P. Niinivaaraan pidettiin yhteyttä. Maatalous-metsätieteelliseen tiedekuntaan yhteydet ehkä olivat vähän kireämpiä. Kursseihin tuli vielä FAO:n rahoitusta, ja se oli niin katkera asia. Yksi ja toinen meistä oli Societas biochemica, biophysica et microbikanssaologica Fenniae –seuran jäsen, ja tämä oli minustakin olennaista. Meillä oli myös hyvät yhteydet silloiseen Valtion seerumlaitokseen, sittemmin Kansanterveyslaitokseen. Reiniuksen alaa oli nimenomaan tämä verkottuminen. Taisinpa oppia sen häneltä. Kun sitten olin ensin sisäasiain- ja sitten ympäristöministeriössä, minulla oli sama tyyli. Opin elintarvikehygienian laitoksessa, että kuoreensa ei pidä vetäytyä. Yhteiskunnalliset harrastukseni myös innostivat sellaiseen. Sehän sopi yhteen vallalla olleen *konsensus*politiikan kanssa. Yhdessä asioita pitäisi hoitaa. Tiukimmat luonnonsuojelijat eivät tästä pitäneet mutta etenkin teollisuus korjasi toimintaansa ja vähitellen kunnatkin. Jatkuva, jopa kiihtyvää talouskasvua en kuitenkaan muista koskaan kannattaneeni. Tämä onkin perimmäinen kysymys, sillä sekä luonnonvarojen ylikulutus – mikä näkyi jo vuosikymmeniä sitten – että ”kasvun” hyötyjen yhä vinoutuneempi jakautuminen

uhkaavat yhä pahemmin ihmisen ja maapallon tulevaisuutta.

HK: Olit myös Eläinlääkäriliiton hallituksen jäsen. Miten näit liiton toiminnan siihen aikaan?

Ojala: Olin kyllä ja Lars Reinius oli ennen minua. Hän oli mukana silloin, kun Eläinlääkäriyhdistys muutettiin Eläinlääkäriliitoksi. Yhdistyksen hallitus oli saanut Antero Jyrängin juristiasiantuntijana fundeeraamaan, millainen se liitto olisi. Minä olen ollut hallituksessa kaksi kautta 1965-69. Toivo Salmi oli siellä ainakin silloin hygieenikkona minun lisäksi. Kaikkein sitä piti silloin tuppautua. Se oli sellaista aikaa. Liitossa koetettiin silloin eläinlääkärien revii-riä vaalia. Se oli tärkeätä silloin. Oli monia ammattikuntia, jotka olivat kiinnostuneita samoista tehtävistä. Joku näistä ehkä olisi pystynyt jopa paremminkin hoitamaan jotakin osaa niistä. Mutta en tiedä, olisiko kenelläkään ollut parempia valmiuksia hoitaa elintarvikevalvontaa käytännössä.

HK: Miten sinä näit eläinlääkärien roolin elintarvikevalvonnassa ja ympäristöterveyden kentässä 1960-luvulla?

Ojala: Se oli kyllä ihan kiinni yksilöistä, ei nyt kokonaan mutta paljon. Monenlaista sai tehdä, jos halusi. Toisaalta, jos halusi tyypistää koiran korvia, niin ei siihen kukaan voinut puuttua. Siihen aikaan sitä voi harrastaa kunnan tiloissakin ilman että kukaan olisi väittänyt sen vääristävän kilpailua.

HK: Oliko silloin sellaisia prominentteja kaupungineläinlääkäreitä, jotka veivät asioita eteenpäin, kehittivät alaa.

Ojala: Lisitzin Kouvolassa ehkä oli tunnetuin. Helsingin Bertil Österholm ei myöskään ollut mikään eilisen teeren poika. Hän ei kuitenkaan ollut ulospäin aktiivinen ja näkyvä henkilö. Tampereella, missä johtavana hygieenikkona oli Sakari Kalli, oli hyvä maine, samoin Oululla, missä oli ensimmäisenä kaupunkina lihantarkastuspakko. Joensuu kuului myös hyvätaisoisiin kaupunkeihin. Walter Ehrström oli aikoinaan ollut tärkeä asioiden kehittäjä ja pääkaupungissa ne hoidettiin hyvin jo hänen aikanaan. Hänhän aika suurelta osin loi suomalaisen maidontarkastuksen. Nuoremista pioneereista mainitsisin ainakin Turka Elonheimon Lahdesta, Pentti Sipon ja Erkki Mansikan Äänekoskelta. Sippo kehitti etenkin vesien- ja Mansikka ilmansuojelua.

Mansikka oli töissä Äänekoskella ja innostui vesiensuojelun lisäksi ilmansuojelusta. Siellä oli sulfaattiseluloosatehdas, jolla oli suuret hiukkaspäästöt. Silloin ei ainakaan siellä ollut asianmukaisia suodattimia, joten lentotuhkapäästöt olivat suuria. Ilmansuojelulakia ei ollut. Ainoat säännökset, joihin voitiin nojautua, olivat terveydenhoitolain jokseenkin yksilöimättömässä sijoituslupajärjestelmässä. Ne taas eivät oikein soveltuneet olemassa oleviin laitoksiin. Mutta niillä ja terveydenhoitolautakuntien toimilla oli usein vaikutusta, muun muassa Äänekoskella, kun laskeumia määritettiin.

Sulfiittiselultehtaissa, joita myös oli paljon, pahin ongelma oli jäteliemen poltossa vapautuva rikkidioksidi, mutta sulfaattiselulun valmistuksessa paikkakuntaa vaivasivat paha haju ja suuret hiukkaspäästöt laitoksesta. Suurimmat yksittäiset rikkipäästöt olivat kyllä Nesteellä ja jo kauan sitten lopetetulla Kokkolan rikkitehtaalla (rikkiä tuotettiin sulfiittiselutehtaita varten). Täällä Porvoossa peltikatot syöpyivät nopeasti Sköldvikin ensimmäisen jalostamon alkuaikoina, minä moni luulee vieläkin jatkuvan, vaikka päästöt ovat alkuaikoihin nähden vähäisiä.

Selluteollisuushan pilasi myös vesiä, mutta vesilain lupajärjestelmä sekä valvontaviranomaisen, vesihallituksen, perustaminen 1970 alkoivat parantaa vesien tilaa ainakin tältä osin. Teollisuudessa alkoi vähitellen olla omia ympäristöpäälliköitä. Luulen tunteneeni kaikki heidät, sillä lainsäädännön puutteista huolimatta parannuksia etsittiin sillakin puolen.

Olin jonkin verran vesiasioistakin kiinnostunut ja olin joskus tietävinäkin niistä jotakin. Lääkärit muuten aikoinaan Helsingissä väittivät sodanjälkeisinä vuosikymmeninä, että vesijohtovesi levittää paratyffusta. Minusta se on jokseenkin epätodennäköistä mutta laitoksesamme seurattiin Helsingin jätevesiä 1960-luvulla ja paratyffuksen aiheuttajat olivat yleinen löydös – kantajia siis ainakin oli ja jostakin he olivat salmonellansa saaneet, vaikka tautia ei tuolloin enää ollut.

HK: Sinulla oli hyvin merkittävä rooli suomalaisen ympäristösuojeluhallinnon kehittämisessä. Voitko kertoa siitä ja erityisesti siihen liittyvän hallinnon pystyttämisestä. Sinä lähdit laitokselta suunnittelemaan ympäristöhallintoa.

Ojala: Tarkkaan ottaen se oli niin, että vuotta 1970 vietettiin Euroopan luonnon- suojeluvuotena ja valtioneuvosto pohti,

pitäisikö meilläkin tehdä jotakin. Margit Eskman, porilainen sosialidemokraattinen kansanedustaja, joka oli ministerinä valtioneuvoston kansliassa, oli Suomen hallituksessa ensimmäinen ministeri, jonka tehtäväksi selvästi määrättiin pitää silmällä ympäristöasioita. Sitten pitkälti liberaalisen kansanpuolueen ja RKP:n vaatimuksesta syntyi ympäristönsuojelun neuvottelukunta. Se perustettiin valtioneuvoston kanslian alaisuuteen ennen joulua 1970 ja siihen tuli viiden hengen sihteeristö, pääsihteerinään Ilppo Kangas. Hän on limnologi, maatalous- ja metsätieteen lisensiaatti. Kangas etsi sinne kolme muuta, kuten kalatalouden asiantuntijan, myös limnologin, ja luonnonsuojeluhimisen Harri Dahlströmin, joka oli Luonnonsuojeluliiton puheenjohtajana minun jälkeeni, maa- ja metsätaloustieteen tohtorin, dosentti Pertti Seiskarin (taisi olla pakollinen keskustapuoluelainen siinä joukossa) sekä minut. Viideskin henkilö oli, mutta hän oli lähinnä suojaustyöpaikassa. Jos vähän liioittelen, niin olimme jonkinlainen aivotrusti, jonka tehtävänä oli antaa neuvoja ympäristöasioissa. Kannanotosta vastasi ympäristönsuojelun neuvottelukunta, joka oli enemmän tai vähemmän poliittisesti koostettu. Vuonna 1972 pidettiin Tukholmassa YK:n ensimmäinen erityiskonferenssi, ympäristökongressi, jota edelsi mm. Jyväskylän kesän 1971 kansainvälinen, melko arvovaltainen ympäristöseminaari.

Tukholman ympäristökongressin aikaan Suomessa oli Rafael Paasion vähemmistöhallitus, jossa Matti Louekoski toimi tavallaan eräänlaisena virkaatekivänä ympäristöministerinä.

HK: Oliko teille määrätty jokin tehtävä?

Ojala: Se kai oli se neuvonantajan tehtävä. Kauko Sipponen, joka oli Tampereen yliopistossa kunnallistalouden professorina, oli silloin valtioneuvoston kanslian kansliapäällikkönä. Hän tietysti antoi jonkinlaisia vinkkejä siitä, mitä pitäisi tehdä. Tehtävään oli sinänsä aika mahdollinen, mutta antoi toisaalta mahdollisuuksia puuhailla kaikenlaista, sillä hyvin monilla asioilla on ympäristöuolottuvuus. Eihän ympäristönsuojelun neuvottelukunta ja vielä vähemmän sen sihteeristö ollut mikään viranomaislainen. Meillä kuitenkin meillä oli erinomainen tilaisuus esittää ns. valistuneita mielipiteitä. Lainsäädäntöhän oli kovasti vajavainen. Vesilakihan oli melko nykyainen, joskin sen pääajatuksena oli en-

nen kaikkea vedenomistajan omaisuuden suojeleminen kuin vesiluonnon puolustaminen. Naapurussuhdelaki ja rakennuslakikin ovat vieläkin paljolti saman henkisiä. Terveystieteiden mukana sai puuttua vain selviin terveysasioihin. Terveystieteiden käsite oli 1960- ja 1970-luvuilla suppeampi kuin nykyisin, joten asiantuntijat – hallinnossa toimivat lääkärit – saattoivat närkästyä väljimmistä tulkinnoista. Aika suuri keskustelu syntyi sellutehtaiden ja kloorintuotannon elohopeapäästöihin puuttumisesta. Siinä keskustelussa sai mainetta Suomen luonnonsuojeluliiton puheenjohtaja Pekka Nuorteva. Koska tuuin häntä, löysin itseni Euroopan luonnonsuojeluvuonna 1970 hänen seuraajanaan samassa tehtävässä.

Ympäristönsuojelun neuvottelukunnassa ryhdyttiin selvittämään, mitä pitäisi tehdä. Silloin suuri kysymys oli luonnonsuojelualuiden verkon laajentaminen, kansallis- ja luonnonpuistot. Se olikin viimeinen asia, minkä minä sain neuvottelukunnassa esitellyksi. Neuvottelukunta hyväksyi sellaisen ohjelman, joka oli alun perin kotoisin Suomen luonnonsuojeluliitosta, kansallispuistoverkon täydentämiseksi. Siinä meni parikymmentä, kolmekymmentä vuotta, neljäkymmentäkin, mutta nyt päätös on kuta kuinkin pantu täytäntöön.

HK: Kumpi asia painoi enemmän siellä sihteeristössä, ympäristöhaittojen torjunta vai luonnonsuojelu?

Ojala: En osaa tuohon vastata. Me koettiin kyllä kaikkea tehdä. Voipa sanoa, että koetimme sovia sinne ja tänne. Itselleni luonnonsuojelu oli tärkeä, koska olin luonnonsuojeluliiton puheenjohtajana ja muutenkin kiinnostunut luonnonsuojelusta. Mutta olin siellä elintarvikehygienian laitoksessa ja jatko-opinnoissa harrastellut vesiasioita ja entinen kurssitoverini Erkki Mansikka tarvitsi apua ilmansuojeluasiossa, innostuin niihinkin. Tämä taas oli täysin jo Pekka Nuortevan aikana omaksutun toimintatavan mukaista. Muuten kai melustakin silloin jo puhuttiin. Kaiken kukkuraksi olin ollut 1960-luvulla myrkkysuojelun neuvottelukunnan jonkin jaoston - olikohan se peräti ympäristöjaoston - sihteerinä, niin että kemikaaliasioidenkin tuli sivuttua. Siihen aikaan Suomessa ei ollut syvälistä asiantuntemusta muilla ympäristönsuojelun lohkoilla kuin luonnonsuojelussa ja ehkä säteilyasioissa.

Eli lähes kaikki alat tulivat ajankoh-

taisiksi. Euroopan luonnonsuojeluvuonna, jolla oli oma, pääministeri Mauno Koiviston johtama neuvottelukuntansa, oli päättännyt, että piti tehdä joka kuukausi jokin aloite, mitä pitäisi, korjata, parantaa tai ainakin selvittää. Eihän niitä aloitteita kukaan tehnyt, jolloin luonnonsuojeluliiton hallitus rupesi niitä tekemään ja teki varmasti suurimman osan ellei ne kaikki. Minä tein niitä vuoden loppupuolella ja Teuvo Suominen, joka oli Suomen Luonnon päätoimittaja, oli tehnyt niitä alkuvuoden. Euroopan Neuvosto oli järjestö, johon ei otettu mukaan valtioita, joissa kommunistit hyväksyttiin hallitukseen. Siksi Suomi pidättäytyi järjestön toiminnasta. Joka tapauksessa luonnonsuojeluvuotta vietettiin laajasti Euroopassa, minun ymmärtääkseni myöskin Neuvostoliitossa. Meillä oli jonkinlainen kampanja yleisen tietoisuuden lisäämiseksi vuonna 1970. Joka kuukausi esitettiin uusi teema.

Sosialidemokraattinen puolue oli hyväksynyt aika laajan ympäristöohjelman 1969.

HK: Olitko sinä ollut tekemässä sitä.

Ojala: Kyllä, sihteerinä. Toinen vahvasti mukana ollut tekijä oli Pentti Väisänen, joka oli yhteiskuntatieteilijä ja myöhemmin ympäristöministeriössä töissä.

HK: Miten ympäristöhallinnon kehittäminen jatkui tämän sihteeristön jälkeen?

Ojala: Vuonna 1970 asetettiin professori Martti Markkulan, joka oli kunnallispolitiikassa kokoomuksen riveissä mutta ei osallistunut valtakunnanpolitiikkaan, johtama ympäristönsuojelun hallintotoimikunta. Se teki ehdotuksen, kun muuta kompromissia ei saatu aikaan, että perustetaan sisäasiainministeriöön ympäristönsuojeluosasto ja samaan aikaan maatalousministeriöön luonnonvarainhoitotoimisto. Silloin ilmestyivät luonnonvarat hallintokuvioihin. Sitten taisteltiin vielä, mihin vesihallitus sijoitetaan, ja se sijoitettiin maatalousministeriöön, jossa vedet olivat olleet aikaisemminkin. Sen pääjohtajaksi tuli Simo Jaatinen. Vuonna 1973 perustettiin sitten sisäasiainministeriön ympäristönsuojeluosasto. Se sai tehtäväkseen kaikki ne asiat, joita ei vielä ollut millään lailla järjestetty, kuten ilmansuojelu, meluntorjunta ja ulkoiluasiat. Luonnonsuojelu jäi maatalousministeriöön luonnonvarainhoitotoimistoon. Luonnonsuojelulaki oli

tullut voimaan 1920-luvulla ja sitä yritettiin uudistaa komiteassa, joka työskenteli 1960-1966. Uudistushankkeet törmäsivät maanomistajien oikeuksiin ja perustuslakiin.

HK: Oliko tämä sihteeristö sitten voimassa vuoteen 1973 saakka?

Ojala: Kyllä, ja se jatkoi sen jälkeen, mutta se siirrettiin sisäasianministeriöön, ei kuitenkaan ympäristönsuojeluosastoon. Siinä oli myös tragediaa. Ilppo Kangas uskoi, että hänestä tulee ympäristönsuojeluosaston päällikkö. Hän oli liberaali, eikä se ollut poliittisesti oikein kantava ajatus. Hän oli väärässä puolueessa aivan yksinkertaisesti. Ilmeisesti paikka jollakin tavoin liukui SDP:lle. Ehdokkaita on saattanut olla muitakin, mutta nimityksestäni sain tietää vappuaattona 1973. Eikä siinä sitten muuttanut kuin ruveta töihin.

HK: Olivatko nämä sihteeristön tehtävät vakituksia virkoja.

Ojala: Kyllä ne oli nimitetty toistaiseksi. Ne olivat pysyviä, mutta eivät ne olleet sellaisia vakinaisia virkoja, jotka silloisessa Suomessa perustettiin eduskunnan päätöksellä vaan ne oli perustettu asetuksella.

HK: Mihin nämä viisi sihteeristön jäsentä sijoituivat?

Ojala: Ilppo Kangas jatkoi ulkoasiainministeriössä Itämeren suojelusopimuksen Suomen hoidossa olevan yksikön pääsihteerinä. Sopimus ei ollut vielä kansainvälisen oikeuden mukaan voimassa. Ratifiointi vei aikaa joissakin maissa. Siinä menikin kymmenkunta vuotta, ennen kuin sopimus tuli voimaan. Tämä tapahtui kuitenkin ennen Neuvostoliiton hajoamista. Ensimmäinen pääsihteeriksi oli tanskalainen. Pertti Seiskarista tuli luonnonvarainhoitotoimiston päällikkö maa- ja metsätalousministeriöön. Harri Dahlström palasi Vapaa-ajan kalastajien järjestön tehtäviin ja oli myöhemmin mm. luonnonsuojeluliiton puheenjohtajana.

Markkulan toimikunnan sihteeri Olavi Martikainen, joka oli metsänhoitaja ja juristi, oli myöhemmin minun osastossani toimistopäällikkönä. Hän oli ollut taitava rakentelemaan ympäristöhallinnon sellaisia malleja, jotka olisivat poliittisesti realistisia. Yhden sellaisen mallin esittelin vuoden 1973 silloisen sosialidemokraattisen vähemmistöhallituksen kansliaministeri Matti Louekoskelle ja siitä taisi tulla se malli, jota SDP alkoi yrittää saada hyväksytyksi.

HK: Milloin sitten ympäristöministeriö perustettiin?

Ojala: Vuonna 1983. Se oli taas uusi kuvio. Tamperelainen kokoomuspoliitikko, professori Paavo Pystynen johti komiteaa 1980-luvun alussa. Se oli poliittinen komitea. Toisena sisäministerinä oli silloin SDP:n Johannes Koikkalainen, ”täysinpalvellut” Turun kaupunginjohtaja. Hän neuvotteli kokoon tämän komitean. Koikkalainen sanoikin minulle, ettei hän ministerinä muuta teekään, mutta hän hoitaa tämän asian. Hän nyt varmaan vähän liioitteli tässä, mutta asian hän kyllä hoiti. Siitä komiteasta keskustapuolue sitten marssi ulos. Keskustapuolue ei millään olisi halunnut perustaa sellaista ministeriötä, johon tulevat myös asuntoasiat. Siitä tulisi liian mahtava. Maankäyttö- ja rakennuslaki on hyvin tärkeä. Luonnonvarat jäivät maa- ja metsätalousministeriöön, mutta kaivoslaki kauppa- ja teollisuusministeriöön eli nykyisin työ- ja elinkeinoministeriöön. Kaivoslaki, jota jälleen yritetään uudistaa, on kyllä surkea, jopa vaarallinen.

Keskustapuolue on ajanut jatkuvasti kahta asiaa. Toinen on maakuntahallinto, kaikki sinne maakuntiin, ja toinen luonnonvarainministeriö, ja ympäristöasiat sinne. Kyllä mä olen kokenut, että niitä vastaan pitää tapella. Sisäasiainministeriö tunsu a priori ihan vieraaksi tällaisen maakuntahallinnon luomisen. Minulle se on siitä asti ollut selvää, ettei tällaista maakuntahallintoa voida luoda. Pitää olla valtionhallintoa, jos aluehallintoa ylipäätään tarvitaan. Ja tarvitaanhan sitä kyllä.

HK: Sinulla oli myös alaan liittyviä kansainvälisiä merkittäviä tehtäviä. Olet ollut OECD:n ympäristökomitean vpj 80-82 ja 86-88.

Ojala: Kaksi viimeistä vuottani ympäristöministeriössä olin pelkästään kansainvälisten asian päällikkönä, mutta minun ei tarvinnut enää matkustaa, sillä kielitaitoisia asiantuntijoita alkoi olla joka ongelmaa varten. Olin oikeastaan mukana lähes kaikessa kansainvälisessä ympäristönsuojelun yhteistyössä. Ehkä tärkeintä oli Pohjoismaiden yhteistyö – olin useita kertoja Pohjoismaiden ympäristönsuojelun virkamieskomitean puheenjohtajana. Muiden Pohjoismaiden ihmisiltä oppi paljon, samoin OECD:n ympäristökomiteasta. Maapallonlaajuisia ympäristöongelmia käsiteltiin YK:n vuonna 1972 Tukholmassa pidetyn ympäristökonferenssin ehdotuksesta perustetussa YK:n ympäristöohjelmassa (UNEP), jonka pää-

toimipaikka on Nairobissa. Euroopalle on ollut Genevessä toimiva YK:n Euroopan taloustoimikunta (ECE) tärkeä foorumi, missä on saatu aikaan mm. happamoitumisen torjuntasopimus. Näiden toimielinten asioita pidin silmällä.

Kun Viro, Latvia ja Liettua palasivat itsenäisten valtioiden joukkoon, Suomella oli kahdenkeskistä ympäristönsuojelun yhteistyötä kunkin kolmen maan kanssa, samoin Pohjoismailla erityisen ympäristörahoitusyhtiön (NEFCO) kautta. Siinä oli minulle koordinoinnin kaltaista tekemistä.

OECD ei yleensä tee oikeudellisesti sitovia päätöksiä, vaan antaa suosituksia. Jäsenmaat panevat niitä vähitellen täytäntöön. Nykyisin niistä taitaa tulla EU:n direktiivejä. Yhdysvaltain kanssa on joskus vaikeuksia, mikä riippuu paljon sikäläisestä presidentistä. Kun Ronald Reagan oli presidentti, Yhdysvaltain valtuuskunnan ideologiaan kuului, ettei melu ole ympäristöongelma eikä ympäristönsuojelun tehtävänä ole puuttua siihen. Tämän mielipiteen olen kyllä kuullut kotimaassakin muutamia kertoja. Kun joku valtio heittäytyy tällä tavoin poikkiteloin, täytyy mennä eteenpäin käärimällä kannanotot pumpuliin.

HK: Käsiteltiinkö OECD:n ympäristökomiteassa enemmän ympäristöterveyteen liittyviä asioita vai luonnonsuojeluun liittyviä asioita?

Ojala: Kemikaaliasioita käsiteltiin ainakin alkuaikoina paljon, koska ne ovat välikappaleita kansainvälisessä kaupassa ja kilpailussa. Ei siellä käsitelty luonnonsuojeluasioita, koska niitä varten jo oli kansainvälisiä toimielimiä. Esim. PCB-asioiden kansainvälinen käsittely sai alkunsa OECD:n ympäristökomiteasta. Samoin ryhdyttiin käsittelemään halogenoituja yhdisteitä kuten DDT:tä, joita käytettiin torjunta-aineina.

OECD pystyi hankkimaan tietoja, tieteellisesti perusteltuja tietoja, ja esittämään ne niin, ettei asian taloudellinen ulottuvuuskaan jäänyt varjoon. Sitkeällä yrittämisellä asiasta pystyttiin tekemään poliittisestikin uskottava. PCB-yhdisteiden käyttö hydraulissa paloturvallisuuden takia. Tämä tietysti edellyttää äärimmäistä huolellisuutta PCB:n käytössä ja ennen kaikkea jätehuollossa. Myrkylliset ja muut ongelmajätteet on kyettävä pitämään tiukassa valvonnassa. Ongelmajätteistä tuli siten tärkeä osa vastuuntuntoista ympäristöpolitiikkaa. OECD ei ole kuten EU:n parlamentti, jossa on voitu

päättää, että geenimuuntelu ja GMO:t ovat vaarallista, koska kaikki eivät pidä siitä tai sen markkinoijista. EU:n komissiokin on varovainen ja sen näkemykset ovat varmaankin tällaisissa asioissa samanlaisia kuin OECD:n sihteeristön, mutta päätökset tehdään joskus varsin poliittisesti. Tämä muuten olisi mielenkiintoinen tutkimuksen aihe. Sinänsä on kai niin, että OECD:n sihteeristön on otettava huomioon tieteelliset ja hyvin vahvasti myös kulloinkin vallitsevan käsityksen mukaiset taloudelliset realiteetit, kun taas EU:n komission täytyy ottaa huomioon poliittisetkin realiteetit.

HK: Olit myös luonnonsuojeluliiton hallituksen pj 70-72. Mikä rooli luonnonsuojeluliitolla oli tällöin? Mainitsit myös, että luonnonsuojeluliitolta tuli paljon aloitteita?

Ojala: Minua ohjasi se sosialidemokraattisen puolueen ympäristöohjelma, koska se oli ainoa tuntemani kokonaisuus. Suurimman osan siitä olisi jokainen puolue voinut hyväksyä. Siinä olivat kaikki ympäristöpolitiikan lohkot jotenkuten mukana, lukuun ottamatta ilmastonmuutoksen torjuntaa, joka nyt on kaikkein suurin kysymys.

HK: Kattoiko ohjelma sekä ympäristöterveyspuolen että luonnonsuojelun.

Ojala: Kyllä. Itsehän minä tulin lähinnä terveyspuolelta, mutta olin lapsesta saakka harrastanut luontoasioita, varsinkin kasveja, ja luonnonsuojeluakin.

Ympäristönsuojelun valtionhallinnossa olen ollut lähes ainoa jonkinlainen terveysasiantuntija. Kymen lääninhallituksen ympäristönsuojelupäälliköksi tuli kuitenkin kollegamme Jarmo Louvo. Kunnissa asiantila oli toinen. Ainoat asiantuntijat olivat suurelta osin itseoppineet terveys-tarkastajat ja yleensä heidän esimiehinään kunnan eläinlääkäri. Tämä oli kuitenkin todellisuutta pääasiassa kaupungeissa ja kaupaloissa, joissa oli hygieenikon virka. Moni näistä kollegoista oli käytännössä tarkastus- tai praktikoiva eläinlääkäri. Isoimmissa kaupungeissa heistä muutamat ahkeroinvat koirapraktiikassakin. Vesilain voimaantulo edellytti sitten *julkisen valvonnan alaisilta vesilaboratorioilta*, että laboratoriossa on oltava limnologi. Näitä oli ensi alkuun kovin vähän ja valtionhallinto vei heidät. En itse asiassa tiedä, oliko limnologia muissa kuin Lahden kaupungin elintarvikelaboratoriossa. Limnologia keskittyi siihen aikaan sekä opinnoissaan että työssään vesiin. Mutta eihän eläinlääkärikään oikeastaan tietänyt

mitään syvemmalta. Ei se syvyyskään ole aina niin tärkeää vaan intuitio. Minä olen aina sanonut, että eläinlääkärin koulutus on mitä parhain sellaisiin tehtäviin, joissa joutuu aloittamaan ilman, että voi käyttää paljon aikaa vaihtoehtojen punnitsemiseen, vaan on käytävä käsiksi usein yksinkin, kuten praktiikassa opetetaan tekemään.

HK: Miten luonnonsuojeluliitossa silloin toimittiin. Oliko se puheenjohtajavetoisen vai oliko siellä erilaisia työryhmiä?

Ojala: Hallitus oli aktiivinen. Hallituksessa ei ollut ketään, jolla ei olisi ollut sanottavaa. Hallitusta koostettaessa varottiin sitä, ettei mikään aatesuunta jäisi ulkopuolelle eikä päästäisi sanomaan, että luonnonsuojeluliiton hallitus on poliittisesti yksipuolinen. Tiedettiin enemmän tai vähemmän, mikä poliittisen suunnan kannattaja kukin oli. Taisin itse olla ainoa, joka oli selkeästi ilmaissut puolueensa. Mikään puolue ei meitä tai yksittäistä hallituksen jäsentä komennellut. Nykyisin taitavat kaikki olla enemmän tai vähemmän vihreitä. Se ei ole heidän vikansa, vaan muiden, jotka ovat päästäneet otteensa herpaantumaan.

HK: Olit erittäin aktiivinen yhteiskunnallinen keskustelijana. Olitko enemmän ympäristöasioiden keskustelijana vai poliittinen keskustelijana.

Ojala: Paneelikeskusteluihin ensin jouduin ja sitten innolla osallistuin nimenomaan 1970-luvun alussa, koska olin silloin luonnonsuojeluliiton puheenjohtaja ja vähän myöhemmin alan keskeinen virkamies. Elohopeakeskustelussa tuon Pekka Nuortevaa, joka siitä taisi keksiä ehdottaa minua seuraajakseen luonnonsuojeluliiton puheenjohtajaksi. Elohopeaa joutui vesistöihin selluloosan valkaisuista, johon käytettiin klooria. Vesiluonnossa elohopea metyloituu, jolloin se on paljon vaarallisempaa kuin alkuaineena tai edes epäorgaanisina yhdisteinä. Siihen ei olisi saanut puuttua ja terveysasiantuntijatkin pitivät kohua liioiteltuna.

Sitten tulivat ne supertankkerit, Nesteen m/s Enskeri ja m/s Tiiskeri. Niiden kimppeun kävivät Ruotsin ja Tanskan luontoaktivistit ja tietysti myös Suomen luonnonsuojeluliitto. Minun oli kyllä myöhemmin myönnettävä vuorineuvos Uolevi Raadelle, että iso, sekä rakenteeltaan että merenkululaitteiltaan mahdollisimman uudenaikainen alus oli ympäristölle turvallisempi kuin vaikkapa kymmenen pientä, joiden joukkoon mahtui monenlaisia laivoja. Raade

itse oli mielenkiintoinen henkilö. Hänhän taisteli Suomeen oman öljynjalostuksen, vieläpä valtionyhtiön, vaikka Shell, Esso ja Gulf kotimaisen kokoomuksen tuella tekivät kaikkensa estääkseen sen. Nestehän on nykyisin melkein maailman johtava tietotaidon puolesta. Sademetsiä syövän palmuöljytuotannon, havupuiden pihkan ja mäntyöljyn sekä joulukinkkujen ja elintarvikejätteiden rasvoilla ei kuitenkaan pitkälle pötkitä. Kiertotalouden raaka-aineita ei riitä, kun ilmastonmuutokseenkin täytyy sopeutua. Ei sellutehtaan ja rajujen metsänhakkuiden nimittäminen biotaloudeksi-kaan ole sen rehellisempää kuin maantien nimittäminen biotalousväyläksi.

Olen vastustanut innostumista sähköautoihin, mutta ehkä olen alkanut hiukan horjua. On kai pystytty todistamaan, että sähköauton hyötysuhde on polttomoottorillista tai ainakin bensiiniä käyttävää autoa parempi huolimatta raskaista akuista. Seuraava ongelma on sitten akkumetallien tuotanto, joka voi haavoittaa pahasti Suomen luontoa, etenkin koska kaivoslakimme ei ole ajan tasalla.

HK: Miten sait ns. ympäristöherätyksen? Kerrotko jotakin sinun mielestä tärkeitä asioita tältä ajalta?

Ojala: Kiinnostukseni luontoon ja sen suojeluun lähtee ihan lapsuusvuosista, äidin ja hänen äitinsä opetuksista. Isoäitini eli Kahalan (Euran Kahalan) mummulla oli läheinen luontosuhde. Oli varmaan isälläkin, ainakin mereen ja saaristoon, mutta hän oli tärkeät kasvuvuoteni sotareissulla, jolta hänen palatessaan olin jo yli kymmenvuotias. Sain joululahjaksi Reino Kalliolan kirjan ”Suomen kaunis luonto”. Kirja julkaistiin 1946, jolloin siis olin 12-vuotias. Vaikka harrastin paljon enemmän kasveja kuin lintuja, muistan samoilta ajoilta myös ruotsalaisen Bengt Bergin kirjan, suomennettuna nimeltään ”Viimeiset kotkat”. Tällä tarkoitettiin nimenomaan merikotkaa, joka oli vainottu lintu siihen aikaan. Silloin ongelmana ei vielä ollut DDT vaan metsästys. Muistan, kun muutamia vuosia myöhemmin olin rakennustyömaalla ja kotkakariskunta lensi yläpuolella ja joku sanoi: ”jumalaut pojak, ko nys sais pyssy”. Kansan ääni. - Minulle sangen tärkeitä olivat myös amerikkalaisen luonnonsuojeluaktivistin Ernest Thompson Setonin kirjat. Ne jäivät pysyvästi mieleen. Rachel Carsonin ”Hiljainen kevät” ei minulle ole ollut niin tärkeä kirja. Se kuitenkin herätti paljon useampia ihmisiä kuin minulle

tärkeimmät kirjat, mutta sai myös aikaan yhä monien poteman kemikaalien pelon, kemofobian. Ernest Thomson Setonin teosten kulta-aikaa olivat 1900-luvun alkuvuosikymmenet. Reino Kalliola kirjoitti vielä kaksi kirjaa Suomen kauniin luonnon jälkeen. Toisessa niistä hän ennusti, että Suomi hukkuu rakkasammaleeseen. Ei aavistanut Kalliola, johon sain myöhemmin tutustuakin, millainen myllerrys Suomen soita odotti. Suomessa oli vielä tuohon aikaan 12 miljoonaa hehtaaria soita. Nyt lienee noin 2 miljoonaa hehtaaria jäljellä, eteläisemmissä osissa maata vain rippeitä. Luonnonsuojelualueita on jäljellä olevista soista noin puolet. Suot ovat alkuperäisintä jääkauden jälkeistä luontoamme!

Raumalla ei ollut luonnonsuojeluyhdistystä. Tilasin ja luin Suomen Luonnonsuojeluyhdistyksen julkaisua ”Suomen Luonto”. Myöhemminhän olin sen päätoimittajakin, joskin vain muodollisesti, sillä tehtävä ikään kuin kuului luonnonsuojeluliiton puheenjohtajalle.

HK: Kuka Pohjoismaista ympäristöasioissa on ollut johtava valtio.

Ojala: Kyllä se on ollut Ruotsi.

HK: Haluaisitko vielä lisätä jotakin?

Ojala: Mitä olen työtovereineni ja muissa yhteyksissä saanut aikaan, siitä minulla on paljon kiittäminen koulutustani eli sitä, että sain eläinlääkärin ja vielä nimenomaan elintarvikehygieenikon koulutuksen. Sainpa vielä opiskella muutakin. Tämäkään tuskin olisi riittänyt, ellen olisi ollut kiinnostunut yhteiskunnasta ja tästä maail-

masta. Ja sitten oli vielä se kansainvälinen, varsinkin Pohjoismaiden yhteistyö. Haluan vielä mainita yhteyteni Viroon ja ystäväni, Eesti Looduskaitse Seltsin pitkäaikaisen puheenjohtajan Jaan Eilartin, joka on jo poissa täältä murheen alhosta.

HK: Kiitos mielenkiintoisesta juttutuokiosta.

Laitos Hämeentiellä.

